

KONTEKSTY:

GOŁOBORZE

2020/2021

KONTEKSTY:

GOŁOBORZE

2020/2021

Fundacja
im. Kieleckiej Szkoły
Krajobrazu

Biuro
Wystaw
Artystycznych
w Kielcach

Kielce

KONTEKSTY:

GOŁOBORZE

2020/2021

Fundacja im. Kieleckiej Szkoły Krajobrazu

Biuro Wystaw Artystycznych w Kielcach

Kielce 2021

KIELCE – stolica województwa świętokrzyskiego, miasto o atrakcyjnych walorach krajobrazowych, centrum gospodarcze, akademickie, kulturalne, sportowe i turystyczne. To również duży ośrodek biznesowy, w którym istotną rolę odgrywają Kielecki Park Technologiczny i Targi Kielce – drugi co do wielkości organizator targów i wystaw w Europie Środkowo-Wschodniej.

Kielce leżą na unikalnym przyrodniczo i historycznie terenie Geoparku Świętokrzyskiego, który w 2021 r. został wpisany na listę Światowej Sieci Geoparków UNESCO. Często nazywane „największym muzeum geologii pod gołym niebem”, mają w swoich granicach 5 rezerwatów przyrody – z których najefektowniejszym jest dawny kamieniołom „Kadzielnia” z najpiękniejszym w Polsce, wbudowanym w skały amfiteatrem. To, obok nowoczesnego Centrum Geoedukacji na Wietrzni i Ogrodu Botanicznego na zboczu Karczówki, jeden z obiektów zarządzanych przez miejską instytucję Geonatura Kielce.

Atrakcje przyrodnicze dopełnia ciekawa i różnorodna oferta prężnie działających instytucji kultury. W XVII-wiecznym dawnym Pałacu Biskupów Krakowskich mieści się Muzeum Narodowe w Kielcach z oryginalnymi wnętrzami oraz Galerią Malarstwa Polskiego. Wyjątkowe zbiory znajdują się także w Muzeum Historii Kielc, Muzeum Diecezjalnym, Ośrodku Myśli Patriotycznej i Obywatelskiej oraz Muzeum Zabawek i Zabawy. Na atrakcyjne spotkania ze sztuką współczesną zapraszają

Biuro Wystaw Artystycznych w Kielcach i Instytut Dizajnu, oraz galerie ośrodków kultury: Kieleckiego Centrum Kultury, Wojewódzkiego Domu Kultury, Domu Środowisk Twórczych z Muzeum Hammonda i Galerią Współczesnej Sztuki Sakralnej „Dom Praczek”, młodzieżowych domów kultury, a także kilka galerii prywatnych. Miłośnikom muzyki ciekawy program oferuje Filharmonia Świętokrzyska oraz wspomniane już ośrodki kultury – zwłaszcza KCK, organizator znakomitego Memorial to Miles Targi Kielce Jazz Festiwal. Działają instytucjonalne teatry: Teatr im. Stefana Żeromskiego, Teatr Lalki i Aktora „Kubuś” oraz Kielecki Teatr Tańca.

Sportowych emocji dostarczają kluby piłki ręcznej: Łomża Vive Kielce i Suzuki Korona Handball Kielce oraz piłki nożnej – Korona Kielce.

Przestrzeń miasta przyciąga uwagę dużą ilością terenów zielonych i szeregiem zabytków architektury: najważniejsze to Pałac i Katedra, które są Pomnikiem Historii, a także tak oryginalnych budowli, jak słynny Dworzec Autobusowy, nazywany „spodkiem” i „UFO”.

Kielce to miasto z historią i tradycjami – jednocześnie szeroko otwarte na przyszłość i nowoczesność.

www.kielce.eu

www.facebook.com/kielce.oficjalna

KIELCE – the capital city of the Świętokrzyskie Province. A city with an attractive landscape and economic, academic, cultural, sports and tourist centre. It is also a major business centre, with an important role played by Kielce Technology Park and Kielce Trade Fairs – the second-largest organiser of fairs and exhibitions in Central and Eastern Europe.

Kielce lies in the unique natural and historical area of the Świętokrzyski Geopark which, in 2021, was included in the list of the UNESCO World Geoparks Network. Often referred to as “the largest open-air museum of geology”, it has within its borders five nature reserves – the most impressive of which is the former “Kadzielnia” quarry with the most beautiful amphitheatre in Poland built into the rocks – managed by the institution Geonatura Kielce, with a modern Geoeducation Centre and Botanical Garden.

The natural attractions are complemented by an interesting and varied offer of thriving cultural institutions. Built in the 17th century, the former Palace of the Kraków Bishops in Kielce houses the National Museum in Kielce with its original interiors and Gallery of Polish Painting. There are also exceptional collections in the Museum of the History of Kielce, the Diocesan Museum, the Centre for Patriotic and Civic Thought and the Museum of Toys and Play. Beautiful encounters with contemporary art are invited by the Art Exhibitions Bureau in Kielce and the Institute of Design and galleries of cultural centres:

Kielce Cultural Centre, Provincial Community Centre in Kielce, House of Creative Environments with Hammond Museum, and Gallery of Sacred Art “Dom Praczek”, youth culture centres, as well as several private galleries. Music lovers will find an exciting programme offered by the Świętokrzyskie Philharmonic and the aforementioned cultural centres – especially the Kielce Cultural Centre, organiser of the excellent Memorial to Miles Targi Kielce Jazz Festival. The following institutional theatres operate: Stefan Żeromski Theatre, Kubuś Puppet and Actor Theatre and Kielce Dance Theatre.

Handball clubs provide sports excitement: Łomża Vive Kielce and Suzuki Korona Handball Kielce and football – Korona Kielce.

The space of the city attracts attention with a large number of green areas and a number of architectural monuments, the most important of which are the Palace and the Cathedral, which are the Monuments of History, as well as such original buildings as the famous Bus Station, nicknamed “The Saucer” and “the UFO”.

Kielce is a city with history and traditions – at the same time open to the future and modernity.

www.kielce.eu

www.facebook.com/kielce.oficjalna

STANISŁAWA ZACHARKO-ŁAGOWSKA Oko puszczy

KONTEKSTY

> *Stanisława Zacharko-Łagowska*

Obszar regionu świętokrzyskiego jest pod względem różnorodności, naturalnej urody i kultury rzeczywiście wyjątkowy. To teren z wybrzuszonymi najstarszymi polskimi górami – Górami Świętokrzyskimi, ze słynnym i tajemniczym gołoborzem na Łysej Górze i Łysicy oraz – rzeźbiarskimi w charakterze – zespołami wapiennych skałek i słynną Jaskinią Raj, które są pozostałością pradawnego morza. Malowniczo połańdowany, pełen krętych koryt rzek i strumieni, z reliktem pradawnej Puszczy Jodłowej, najstarszym polskim dębem Bartkiem i wieloma rezerwatami przyrody z endemicznymi, tylko tu występującymi roślinami. Organicznie dopełnia je krajobraz kulturowy: wydłużone prostokąty sfałowanych pagórkami poletek, wspólnie tworzących charakterystyczną szachownicę, z wyraźnym rysunkiem miedz i urozmaiconymi strukturami upraw, z zagubionymi wśród nich małymi wioseczkami i miasteczkami. To wszystko razem składało się na unikalny charakter świętokrzyskiego krajobrazu, naznaczonego zapisem ciężkiej pracy ludzi mocno związanych z naturą – pracy ziemi najbliższej, przy pomocy prostych narzędzi i zwierząt.

To także obszar o bogatej prehistorii i historii, sięgających zamierzchłych czasów, odsłanianych i dokumentowanych przez liczne odkrycia paleontologiczne, wśród których najślynniejsze to, odkryte w Zachełmiu, ślady tetrapoda – pierwszego (według obecnego stanu wiedzy) czworonoga, który opuścił środowisko wodne i rozpoczął życie na suchym lądzie. Ich wadze dorównują archeologiczne: ze słynnymi kopalniami krzemienia pasiastego

w Krzemionkach Opatowskich, z relikdami wielu tysięcy prehistorycznych „dymarek” u stóp Łysicy, w których wytapiano żelazo, a także pozostałości świętych miejsc pogańskiego kultu, takich, jak zespół ogromnych megalitycznych grobowców w Słonowicach czy tzw. „pogański wał” otaczający szczyt Łysej Góry, celowo „przykryty”, w początkach chrześcijaństwa na tych terenach, słynnym klasztorem z relikwiami Krzyża Świętego.

Tu także zachowały się, równie licznie, cenne dla polskiej kultury obiekty architektury średniowiecznej, wśród których wystarczy wymienić chociażby te najślynniejsze: Wiślicę z kolegiatą i Domem Jana Długosza oraz leżące nieopodal grodzisko w Stradowie, klasztory w Wąchocku, Jędrzejowie, Koprzywnicy, Szydłowie, zamek w Chęcinach i wiele innych, także tych powstałych w kolejnych wiekach, które dopełniają listę zabytkowych atrakcji.

A tych nie brak i w samych Kielcach, stolicy województwa świętokrzyskiego: począwszy od Wzgórza Katedralnego z barokową katedrą i Pałacem Biskupów Krakowskich (obecnie Muzeum Narodowym), przez klasztor na Karczówce, aż po trzy wielkie zabytkowe kamieniołomy: Kadzielnę, Wietrznę i Ślichowice, nowoczesnie zaadaptowane do celów wypoczynkowo-kulturalnych.

Kolejnym unikatowym zjawiskiem związanym z tym regionem jest działalność artystów fotografików Kieleckiej Szkoły Krajobrazu, na czele z Pawłem Pierścińskim. Wymiernym rezultatem tej działalności są tysiące fotografii, które utrwaliły

świętokrzyski krajobraz niemal w ostatniej chwili przed głębokimi, cywilizacyjnymi zmianami, które nieodwracalnie zmieniły jego charakter.

Na fotografiach artystów KSK eksponowana jest przede wszystkim ziemia: geometryczny rysunek miedz, gęsty, pasiasty układ małych poletek, dziwne kształty tych, które wydarto skalistym nieużytkom. I zapis znoonej pracy człowieka: w wyoranych konnym pługiem brzdach, różnorodności ręcznie obrabianych upraw, wydeptanych ścieżkach, wyjeżdżonych koleinach polnych dróg. To zapis nie mający znamion eksploatacji ziemi – lecz harmonijnej z nią współpracy, pełnej szacunku, ziemi, pojmowanej jako Matka Karmicielka.

Oprócz tych, ikonicznych już, zdjęć, mających, oprócz wartości dokumentalnej, również wielką wartość artystyczną, fotograficy KSK rejestrowali także i inne formy krajobrazowe występujące na Kielecczyźnie, w tym unikatową Puszcę Jodłową i słynne gołoborze na Łysej Górze.

Do tych wszystkich rodzajów działalności KSK odnoszą się wspólne działania Fundacji im. Kieleckiej Szkoły Krajobrazu oraz Biura Wystaw Artystycznych w Kielcach. Ich istotą jest dialog z osiągnięciami słynnych kieleckich fotografików i, w pewien sposób, „nadbudowanie” ich o kolejną warstwę czasu i znaczeń. Odbywa się to poprzez nawiązanie do ich dokonań i realizację dokumentalno-artystycznej fotograficznej rejestracji tych samych miejsc, krajobrazów i form, po niemal pięćdziesięciu latach od czasu ich uwiecznienia przez Pawła Pierścińskiego i innych artystów KSK.

Po bardzo udanym powtórzeniu w 2020 r. słynnej, zabezpieczonej w Zbiorach BWA w Kielcach, wystawy „Kielce – Włoszczowa” Pawła Pierścińskiego z 1981 roku, w ramach ogólnopolskiego, dwudziestoosobowego pleneru, oraz skonfrontowaniu w obszernym katalogu nowych, w jego trakcie powstałych oraz archiwalnych fotografii, Fundacja im. KSK postanowiła zmierzyć się z najświetniejszą formą krajobrazową Gór Świętokrzyskich – gołoborzem na Łysej Górze.

Dzięki uprzejmości Świętokrzyskiego Parku Narodowego, czworo artystów fotografików: Andrzej Łada, Małgorzata

Sajkiewicz-Kręt, Stanisława Zacharko-Łagowska i Krzysztof Zajac mogło wejść bezpośrednio na ruchome kamienie gołoborza i wykonywać tam zdjęcia. Z obszernych zestawów fotografii, stworzonych w ciągu trzech dni: 8, 9 i 10 lipca 2020 roku, powstała fotograficzna opowieść o tym niezwykłym miejscu. Opowieść, która ma, podobnie jak w założeniach Kieleckiej Szkoły Krajobrazu, wymiar zarówno artystyczny, jak i dokumentalny.

Przedstawiamy ją Państwu w formie wystawy „Konteksty: Gołoborze 2020/2021” oraz, poszerzającego ją, wydawnictwa pod tym samym tytułem.

Składa się ona z wielkoformatowych fotografii zestawionych z archiwalnymi oryginalnymi zdjęciami artystów Kieleckiej Szkoły Krajobrazu, pochodzącymi ze Zbiorów Fotografii BWA w Kielcach: Pawła Pierścińskiego, Jana Siudowskiego (spoza kręgu KSK), Jerzego Kamody, Jana Spałwana i Jerzego Mąkowskiego.

Jej celem jest zarówno przypomnienie i chęć utrwalenia wielkich dokonań artystów Kieleckiej Szkoły Krajobrazu, jak i ich kontynuacja w dziele dokumentowania i twórczej interpretacji unikatowego krajobrazu Ziemi Świętokrzyskiej.

CONTEXTS

> *Stanisława Zacharko-Łagowska*

The area of Świętokrzyskie region is truly unique in terms of diversity, natural beauty, and culture. This is an area with the bulge of the oldest Polish mountains – the Świętokrzyskie Mountains, with the famous and mysterious stone run on Łysa Góra and Łysica, and – sculptural in character – sets of limestone rocks and the famous Paradise Cave, which are the remains of a primeval sea. It is picturesquely rolling, full of winding riverbeds and streams, with a relic of the ancient fir forest, the oldest Polish oak tree “Bartek” and many nature reserves with endemic plants that only occur here. The cultural landscape organically complements them: elongated rectangles of rolling hills, which together form a characteristic chequered pattern, with clear-cut boundary strips and varied crop structures, with small villages and towns lost among them. All this together contributed to the unique character of the Świętokrzyskie landscape, marked by the record of the hard work of people strongly connected with nature – the work of the land closest to them, with the help of simple tools and animals.

This is also an area with rich prehistory and history, dating back to ancient times, uncovered and documented by numerous palaeontological discoveries - the most famous of which are the traces of a tetrapod discovered in Zachełmie – the first (according to current knowledge) quadruped to leave aquatic environments and begin life on dry land. Archaeological ones match their importance: with the famous striped flint mines in Krzemionki

Opatowskie, with the relics of many thousands of prehistoric “bloomeries” at the foot of Łysica, where iron was smelted, as well as the remains of sacred places of pagan worship, such as the complex of monumental megalithic tombs in Słonowice or the so-called “pagan rampart” surrounding the peak of Łysa Góra, deliberately “covered” at the beginning of Christianity in this area with the famous monastery with the relics of the Holy Cross.

It is also here that objects of medieval architecture, valuable to Polish culture, have been preserved in equal numbers, including the most famous: Wiślica with its Collegiate Church and the house of Jan Długosz, as well as the nearby fortified settlement in Stradów, the monasteries in Wąchock, Jędrzejów, Koprzywnica, Szydłów, the castle in Chęciny and many others, including those built in later centuries, complete the list of historical attractions.

Furthermore, there is no shortage of them in Kielce itself, the capital of the Świętokrzyskie region: from the Cathedral Hill with its baroque cathedral and the Palace of the Kraków Bishops (today, the National Museum), through the monastery on Karczówka, to three large historic quarries: Kadzielnia, Wietrznia, and Ślichowice, newly adapted for leisure and cultural purposes.

Another unique phenomenon connected with this region is the activity of photographers from the Kielce School of Landscape, led by Paweł Pierściński. The tangible result of this activity is thousands of photographs that captured the Świętokrzyskie landscape almost at the last moment before

significant civilisational changes occurred and irreversibly altered its character.

In the photographs of the Kielce School of Landscape artists, it is above all the earth that is exposed: the geometric drawing of baulks, the dense, striped arrangement of small plots, the strange shapes of those that have been torn out of the rocky wasteland. And a record of the arduous work of man: in the furrows ploughed by horse plough, the variety of crops worked by hand. The trampled paths, the ruts in the field roads. It is a record not of exploitation of the land – but of harmonious cooperation with it, respectful, of the land, conceived as the Nurturing Mother.

Apart from these iconic photographs, which have an excellent documentary and artistic value, the Kielce School of Landscape photographers also recorded other landscape forms in the Kielce region, including the unique Fir Forest and the famous stone runs on the Łysa Góra.

All these activities of the Kielce School of Landscape are referred to in the joint activities of the Kielce School of Landscape Foundation (Fundacja im. Kieleckiej Szkoły Krajobrazu) and the Art Exhibition Bureau in Kielce. Their essence is a dialogue with the achievements of famous photographers from Kielce and, in a way, “adding” another layer of time and meaning to them. It is done by referring to their achievements and realizing a documentary-artistic photographic registration of the same places, landscapes and forms after almost fifty years since they were immortalised by Paweł Pierściński and other artists of the Kielce School of Landscape.

After a very successful repetition in 2020 of Paweł Pierściński's famous exhibition entitled “Kielce-Włoszczowa” from 1981, secured within the Collections of the Art Exhibition Bureau in Kielce, as part of a nationwide, 20-person plein-air, and confronting new photographs taken during the plein-air and archival photographs in a comprehensive catalogue, the Kielce School of Landscape Foundation decided to confront the most famous landscape form of the Świętokrzyskie Mountains – the stone run on Łysa Góra.

By courtesy of the Świętokrzyskie National Park, four photographers: Andrzej Łada, Małgorzata Sajkiewicz-Kręt, Stanisława Zacharko-Łagowska and Krzysztof Zajęc could go directly to the moving stones of the stone runs and take photos there. Broad sets of photographs, created over three days: on 8, 9, and 10 July 2020, allowed to create a photographic story about this extraordinary place. A story – which, like the Kielce School of Landscape, has both an artistic and a documentary dimension.

We present it to you in the form of the exhibition entitled “Konteksty: Gołoborze 2020/2021” and a publication under the same title that expands it.

It consists of large-format photographs juxtaposed with original archival photographs of the artists of the Kielce School of Landscape from the Collection of Photography of the Art Exhibition Bureau in Kielce: Paweł Pierściński, Jan Siudowski (from outside the circle of the Kielce School of Landscape), Jerzy Kamoda, Jan Spałwan, and Jerzy Mąkowski.

Its aim is both to recall and preserve the great achievements of the Kielce School of Landscape artists and to continue their work in documenting and creatively interpreting the unique landscape of the Land of Świętokrzyskie.

STANISŁAWA ZACHARKO-LAGOWSKA Pogański wał

SKRUSZONE GÓRY

> Krzysztof Zajęc

Rumowisko skalne w Łysogórach, zwane regionalnie gołoborzem, pierwotnie zajmowało obszar około 1000 ha. Aktualnie bezleśne zwałiska głazów obejmują powierzchnię 22 ha. Od czasów Stanisława Staszica geologów intrygowało to morze rozłupanych skał. Jego miąższość (grubość) początkowo oceniano na 10 sążni, po pomiarze zwiększonej do 21 sążni, a więc około 40 metrów. Prace ziemne przy budowie wieży telewizyjnej na szczycie Łysej Góry wykazały caliznę skalną pod prawie pięciometrową warstwą rumoszu. Zdumienie geologów wzbudziła zagadkowa regularność gołoborzy – trzy główne pasma rozciągające się od szczytu Łyśca (Łysej Góry) po Łysicę, zwałiska tylko od północnej strony i najbardziej niezrozumiały fakt: jednorodne, czyste kamienie, przy całkowitym braku żwirów, piasków i ilów, zazwyczaj powstających przy erozji skał. Piaskowiec kwarcytowy z gołoborza łysogórskiego charakteryzuje się niespotykaną wytrzymałością na wietrzenie fizyczne i chemiczne. Głazy, zalegające na stokach od kilkudziesięciu tysięcy lat, cechują się ostrymi krawędziami, brakiem rys i spękań, brakiem śladów oddziaływania czynników atmosferycznych i agresywnych gleb lessowych. Dla podkreślenia jego wyjątkowości otrzymał nazwę kwarcyt łysogórski. Naturalna erozja skał, jako proces powstania gołoborzy łysogórskich, dla wielu geologów jest w związku z tym trudna do zaakceptowania.

Kronika Jana Długosza i Kronika Wielkopolska podaje informację o wielkim zamku i innych imponujących zabudowaniach na Łysej Górze w okresie przedchrześcijańskim. Informację o Zamku Łysiec potwierdza dokument związany z ufundowaniem

opactwa benedyktynów z lat 1376-86 który mówi „*in loco castris Calvimontis*”, czyli „*w miejscu zamku Łysogórskiego*”. Na Łysą Górę przybywali pierwsi władcy chrystianizowanej Polski – Mieszko I i Bolesław Chrobry. Wizyty tak potężnych osób zdają się potwierdzać niezwykłość tego, tak ważnego dla pogańskich Słowian, miejsca. Czy tę ważność tworzyło tylko gigantyczne skalne rumowisko? I czy późniejsze zbudowanie w tym, tak niedostępnym miejscu, klasztoru, a następnie opactwa katolickiego, miało na celu tylko wytępienie odwiecznych wierzeń miejscowej ludności?

Klasztor na Łysej Górze wybudowany jest na planie prostokąta, którego boki odbiegają o prawie 17 stopni w stosunku do stron świata. Średniowieczne budowle sakralne były orientowane, czyli budowane zgodnie z kierunkami wschód – zachód. Czy to błąd geodezyjny, czy może do budowy wykorzystano ruiny budowli, o której wspominają nie tylko nasi kronikarze?

Kronika klasztorna przekazuje, że w 1686 roku, podczas wykopów pod drzwiami kościoła znaleziono *bożyszcze dawne węglami osypane*. Julian Ursyn Niemcewicz w pamiętnikach z wizyty w 1811 roku ubolewa nad barbarzyństwem mnichów, podając przykład zakonnika, który zobaczywszy wykopywany przy naprawie fundamentów posąg *bożyszcza*, kazał kamieniarzowi natychmiast go potłuc, a rozbite szczątki wykorzystać do murowania.

W starożytności symbol szyszki był jednym z najbardziej tajemnych znaków. Oznaczał miejsce schronienia i odrodzenia. Symbolizował magazyn i źródło wiedzy. Na mezopotamskich reliefach jest atrybutem przekazywanej władzy. W klasztorze na

Łysej Górze wizerunek szyszki jest mocno eksponowany. Ten pogański symbol trafił nawet na klasztorny ołtarz. Czy może to świadczyć o tym, że ten i inne kamienne elementy wieńczące kościelną – wymurowaną z cegły – budowlę, pochodzą z ruin Zamku Łysogórskiego?

W 1964 r. zespół z warszawskiej Pracowni Konserwacji Zabytków dokonał inspekcji podziemnych komnat znajdujących się na obrzeżach planowanej budowy wieży telewizyjnej, wybudowanej ostatecznie w 1966 r. Wizja lokalna podziemnych pomieszczeń nie wykazała jakichkolwiek pęknięć i śladów zniszczeń. Eksperta zadziwiła precyzja wykonania trzech skalnych „monumentalnych komnat” i wielka finezja wykonania filarów i sklepień. Zwrócił również uwagę na wiszące stalaktyty długości ponad 25 cm. Nauka szacuje maksymalny przyrost stalaktytów na podłożu kwarcytowym wielkością 1 mm³ na 10 lat. Na tej podstawie można określić, że wiek szaty naciekowej ma więcej niż 2500 lat. Czy te podziemne komnaty są pozostałością prastarej budowli?

Podania ludowe, przekazywane ustnie w formie legend, niosą dodatkowe informacje o tym niezwykłym miejscu. Czarownice latające na ognistych miotłach, bogini mieszkająca na Łyścu, piorunowy ogień niszczący łysogórski zamek, kości olbrzymów itd., mogą być nie tylko wytworem fantazji miejscowej społeczności. Niezwykłość legend sugeruje raczej, że może to być interpretacja oglądanych zjawisk, wyrażona zrozumiałym dla ówczesnych ludzi nazewnictwem.

Ostatnia dekada przyniosła szereg nowych, wielkich i znaczących odkryć archeologicznych. Wielu z nich nie możemy zrozumieć i w żaden sposób dopasować do obowiązującego kanonu historii. Nie tylko znaleziska materialne wykluczają przyjętą interpretację i chronologię pradawnych wydarzeń. Rozwój genetyki, wyniki jej badań i analiz, również zmuszają do gruntownej weryfikacji naszej wiedzy o zamierzonych czasach.

Odkrycia zasypanych megalitycznych budowli (np. Gobekli Tepe), skalnych podziemnych miast (np. Derinkuyu w Turcji – dwunastopiętrowy, samowystarczalny podziemny kompleks dla 20 tys. osób) burzą nasze dotychczasowe wyobrażenie o prehistorii. Datowane na co najmniej 10 tys. lat p.n.e. kamienne

budowle, według naszych dotychczasowych wyobrażeń, zostały zbudowane przez neolityczne zbieracko-łowieckie ludy. A przecież nawet współczesne, nowoczesne technologie byłyby niewystarczające do wzniesienia tych monumentalnych obiektów... Czy Łysogóry skrywają tajemnicę podobnego formatu?

Region łysogórski zamieszkiwany był od pradziejów. Już 50 tys. lat temu neandertalczykowie z podkieleckiej Jaskini Raj wykorzystywali „krwicę” pozyskiwaną ze złóż hematytu (ochry) w Rydnie. Postęp cywilizacyjny trwał tu nieprzerwanie, ponieważ lodowce nie pokryły tego regionu. Niedawne odkrycie potężnego grodziska na kieleckiej górze Patrol potwierdza ciągłość osadniczą. Bogactwa naturalne, mineralne i przyrodnicze były czynnikami silnie wspierającymi ekspansję. Znakomita większość znanych nam najważniejszych kultur archeologicznych (np. świderska, amfor kulistych, ceramiki sznurkowej, łużycka, przeworska) swoim zasięgiem obejmowała Łysogóry, które były wręcz centralnym ich punktem.

Od schyłku epoki lodowej (11 tys. lat temu) region z pasmem łysogórskim był jednym z najważniejszych centrów cywilizacyjnych. Pierwszą kopalnię epoki polodowcowej założono w Rydnie nad rzeką Kamienną. Wydobywano tam niezmiernie cenny wówczas minerał – ochrę. Odkryto pozostałości ogromnej ilości osad i obozowisk prehistorycznych górników, skupionych na obszarze paru kilometrów kwadratowych. Nie tylko w Europie, lecz także nigdzie na świecie, gdzie znajdują się stanowiska z tego okresu, nie ma takiej ich koncentracji. Stwierdzono, również w tym rejonie, ślady pierwszego w dziejach ludzkości uporządkowanego liczenia przedmiotów. 6000 lat temu rozpoczęto masową eksploatację krzemienia, służącego do wyrobu specjalistycznych narzędzi rolniczych i broni łowieckiej. Najstarszy na świecie materialny ślad stosowania trakcji kołowej, o paręset lat starszy od piktogramów z Uruk nad Eufratem, pochodzi z Bronocic. Od VII wieku p.n.e. u podnóża Łysej Góry rozwijał się masowy wytop żelaza, a ok. I wieku n.e. osiągnął gigantyczne rozmiary. Archeolodzy szacują liczbę pieców dymarkowych na 550 – 800 tys. szt.(!)

Wraz z rozwojem kultur materialnych tworzyła się zbiorowa świadomość zależności od natury. Osiedły tryb życia wymusił

dbałość o otaczającą przyrodę. Degradacja środowiska, nadmierna eksploatacja zasobów leśnych, wykluczała bytowanie następnych pokoleń. Poszanowanie dla „wszystkiego żyjącego” było fundamentem duchowości ówczesnych Słowian. Zakładano święte gaje, które, oprócz miejsca spotkań, pełniły funkcję przyrodniczego matecznika. Pierwiastek żeński, dający życie, był najbardziej ceniony i chroniony.

Wszystko wskazuje na to, że rozwijająca się słowiańska społeczność wybrała szczyt Łysej Góry na swoje główne miejsce zebrań (wieców). Wokół niego usypano dwukilometrowy wał w kształcie podkowy, wysokości 3 m i szerokości u podstawy do 15 m (tzw. „pogański wał”). Otoczony nim teren pełnił szereg funkcji, od radosnych (m.in. swawolne noce Kupały) po najbardziej czczone i uroczyste Dziady – święto zmarłych. Od strony wschodniej, na najstarszej w Europie wychodni skalnej (szacowany wiek – 700 mln lat), usytuowany był ołtarz ciałopalny. Zgodnie ze słowiańskim zwyczajem zmarłych wysyłano „wprost do nieba, do boga” (sądzi się, że słowo „bóg” wywodzi się z języka prasłowiańskiego. Oznaczało słońce, dawcę światła i ciepła. Jego personifikacją był Swaróg).

System społeczny coraz liczniejszej populacji wykształcił tzw. demokrację rodową (plemienną). Ta forma organizacji społecznej, w połączeniu z „wiarą przyrody”, odniosła olbrzymi sukces populacyjny i terytorialny. Historycy starożytności używają czasem terminu „żywiół słowiański” dla określenia tego zjawiska.

W XI wieku n.e. Łysa Góra przestała pełnić swoją dotychczasową funkcję. Chrystianizacja Europy przez teutońskich (niemieckich) cesarzy rzymskich spowodowała upadek dawnego systemu. Nowy rodzaj sprawowania władzy oparł się na własności i poddaństwie. Umocowaniem dla nowego porządku była „władza z woli Boga”. Dotychczasowa filozofia równouprawnienia każdego życia pogardliwie została nazwana pogaństwem. Rodzima wiara, już przez monarchistycznych władców Polski, krwawo i bezwzględnie była zwalczana. Władztwo nad Łysą Górą objęli rzymscy wysłannicy. Nowi władarze wyznawali paradygmat „*Czyń sobie ziemię poddaną*” – przeciwstawny pogańskiej idei. W miejscu pogańskiej świątyni, o której wspomina w swoich

kronikach Jan Długosz – „*przy pomienionym Zamku Łysiec nazwanym wybudowana była Bałwochwalnica*”, lokowany został katolicki kościół. Tym samym schryistianizowana Łysa Góra ponownie stała się jednym z najważniejszych, kultowych miejsc w Polsce. Tu pielgrzymowali królowie Polski, między innymi: Władysław Jagiełło, Jan Olbracht, Zygmunt Stary i królowa Bona, Zygmunt August i Zygmunt III Waza, a także Jan Kazimierz.

Historia Łysej Góry jest nierozzerwalnie związana z dziejami niezliczonych pokoleń naszych przodków, a bogactwa łysogórskiej krainy umożliwiły rozkwit prasłowiańskiej i słowiańskiej ludności. Nadal kryje wiele fascynujących zagadek. Czy tajemnicze podziemne komnaty są tylko przedsiönkiem olbrzymiego kompleksu tuneli? Czy gołoborze jest urobkiem z ich budowy? Czy faktycznie istniał Zamek Łysiec? A jeśli istniał, jak mówią kroniki, to kto był budowniczym, i kiedy powstał? Mnóstwo pytań...

Rozwiązanie łysogórskich zagadek może stworzyć podwaliny nowego spojrzenia na dzieje Polski. Prof. Henryk Samsonowicz w wykładzie na Uniwersytecie Warszawskim w 2016 roku pt. „Początki narodu polskiego...?” powiedział:

„toczą się zażarte walki między historykami, którzy widzą początki środowiska, z którego wyrosła polskość, wyrosli Polacy, 1000 lat przed Chrystusem i takimi, którzy uważają, że początki tego procesu to jest dopiero IV, V wiek po Chrystusie. 1500 lat różnicy i istotna różnica w oglądzie tego zjawiska”.

Winston Churchill kiedyś stwierdził: „*Historię piszą zwycięzcy*”. Pamiętajmy o okolicznościach spisywania i upowszechniania historii naszego nadwiślańskiego narodu.

Jeden fakt jest już dziś potwierdzony: że historia życia na lądzie rozpoczęła się 400 mln lat temu w Zachełmiu pod Kielcami...

THE CRUSHED MOUNTAINS

> Krzysztof Zajac

The rock rubble in the Łysogóry, in the region known as Gołoborze (the Stone Run), originally covered the area of approx. 1,000 ha. The currently woodless boulder rubbles cover the area of 22 ha. Since the times of Stanisław Staszic, geologists have been intrigued by this sea of split rocks. Its thickness (thickness) was initially estimated at 10 fathoms. After measurement, it was increased to 21 fathoms, i.e. about 40 metres. Earthworks for constructing a TV tower on top of Łysa Góra have revealed a rock cinder block underneath an almost 5m thick layer of rubble. Geologists were astonished by the mysterious regularity of the stone run – three main bands stretching from the top of Łysiec (Łysa Góra) to Łysica, rubble only on the northern side and the most incomprehensible fact: homogeneous, pure stones, with a complete lack of gravel, sand and clay, usually formed during the erosion of rocks. The quartzite sandstone of the Łysa Góra stone run is characterised by its unparalleled resistance to physical and chemical weathering. The boulders, which have been deposited on the slopes for tens of thousands of years, are characterised by sharp edges, no cracks or fissures, no traces of the influence of atmospheric agents and aggressive loess soils. In order to emphasise its unicity, it was given the name – the Łysogóry quartzite. As a process of the formation of the Łysogóry stone runs, natural erosion of the rocks is therefore difficult to accept by many geologists.

The Chronicle of Jan Długosz and the Chronicle of Greater Poland provide information about the great castle and other impressive buildings on Łysa Góra in the pre-Christian period. Information about the Łysiec Castle is confirmed by a document from 1376-86 related to the foundation of the Benedictine abbey, which states, “*in loco castris Calvimontis*”, i.e. “*in place of the Łysa Góra Castle*”. The first rulers of Christianised Poland – Mieszko I and Bolesław Chrobry – came to Łysa Góra. The visits of such influential people seem to confirm the uniqueness of this place, so crucial for the pagan Slavs. Was this validity created only by giant rock rubble? Moreover, was the subsequent building of a monastery, and later a Catholic abbey, in such an inaccessible place only to exterminate the ancient beliefs of the local population?

The monastery on Łysa Góra is built on a rectangular plan. Its sides deviate by almost 17 degrees from the directions of the world. Medieval religious buildings were oriented, i.e. built in an east-west direction. Is this a surveying error, or were the ruins of a building mentioned not only by our chroniclers used for construction?

The monastery chronicle relates that, in 1686, during excavations under the church door, *an ancient idol sprinkled with coal* was found. Julian Ursyn Niemcewicz, in his memoirs from a visit in 1811, deplors the barbarity of the monks, giving the example of a monk who, seeing an idol statue being dug up while repairing the foundations, ordered the stonemason to smash it immediately and use the broken remains for masonry works.

In ancient times, the symbol of the pinecone was one of the most mysterious signs. This symbol signified a place of refuge and rebirth and symbolised a source of knowledge. In Mesopotamian reliefs, it is an attribute of transferred power. In the monastery on Łysa Góra, the image of the pinecone is heavily displayed. This pagan symbol even found its way onto the monastery altar. Could it be that this, and other stone elements crowning the church's brick-built structure, come from the ruins of the Łysa Góra Castle?

In 1964 a team from the Warsaw Studio for Conservation of Cultural Property inspected the underground chambers located

on the periphery of the planned TV tower, eventually built in 1966. The inspection of the underground rooms did not reveal any cracks or signs of damage. The expert was amazed by the precision of the three rock “monumental chambers” and the remarkable finesse of the pillars and vaults. He also pointed out hanging stalactites over 25 cm long. Science estimates the maximum growth of stalactites on quartzite bedrock at 1 mm³ per 10 years. On this basis, it can be determined that the age of the infiltration cover is more than 2,500 years. Are these underground chambers the remains of an ancient building?

Folk tales passed on orally in the form of legends provide additional information about this remarkable place. Witches flying on fiery broomsticks, a goddess living on Łysiec, lightning fire destroying the Łysa Góra Castle, bones of giants, etc., may not be just a product of the local community’s imagination. The peculiarity of the legends rather suggests that it may be an interpretation of the phenomena seen, expressed in a nomenclature understandable to the people of the time.

The last decade has seen a number of major and significant new archaeological discoveries. Many of them we cannot understand and in no way fit into the current canon of history. It is not only the material findings that rule out the accepted interpretation and chronology of ancient events. The development of genetics, the results of its research and analysis also force us to verify our knowledge of ancient times thoroughly.

Discoveries of buried megalithic buildings (e.g. Gobekli Tepe) and rocky underground cities (e.g. Derinkuyu in Turkey – a 12-level self-sufficient underground complex for 20,000 people) are shattering our previous idea prehistory. According to our current understanding, the stone buildings, dated to at least 10,000 BC, were built by Neolithic hunter-gatherers. Nevertheless, even today’s modern technologies would be insufficient to erect these monumental structures... Do the Łysogóry Mountains conceal a secret of similar magnitude?

The Łysogóry region has been inhabited since prehistory. Already 50,000 years ago, Neanderthals from the Paradise Cave near Kielce used “blood” extracted from hematite (ochre)

deposits in Rydno. The progress of civilisation continued here uninterrupted because glaciers did not cover the region. The recent discovery of a massive mound on Kielce’s Mount Patrol confirms the continuity of the settlement. Natural resources, minerals and wildlife, were factors strongly supporting the expansion. The vast majority of the most important archaeological cultures known to us (e.g., Świderska, spherical amphorae, corded ware, Łużyce, Przeworsk cultures) covered the Łysogóry Mountains, which, in fact, were their central point.

Since the end of the Ice Age (11,000 years ago), the region with the Łysogóry range has been one of the most important centres of civilisation. The first mine of the post-glacial era was established at Rydno on the Kamienna River. The mineral ochre, which was extremely valuable at the time, was mined there. The remains of a considerable number of settlements and camps of prehistoric miners were discovered, concentrated in an area of a few square kilometres. There is no such concentration in Europe and nowhere in the world where there are sites from this period. Traces of the first orderly counting of objects in the history of mankind were also found in this area. Six thousand years ago, the mass exploitation of flint began, used to make specialised agricultural tools and hunting weapons. The world’s oldest material trace of the use of wheeled traction, a few hundred years older than the pictograms from Uruk on the Euphrates River, comes from Bronocice. From the 7th century BC, mass iron smelting developed at the foot of the Łysa Góra and reached gigantic proportions from the 1st century AD. Archaeologists estimate the number of bloomeries at 550,000 to 800,000. (!)

As material cultures developed, a collective consciousness of dependence on nature was created. The settled way of life forced inhabitants to care for the surrounding nature. Environmental degradation, excessive exploitation of forests ruled out the existence of future generations. Respect for “all living beings” was the foundation of the spirituality of the Slavs of those times. Sacred groves were established, which acted as a natural nursery in addition to being a meeting place. The female element, the life-giving element, was the most valued and protected.

All indications are that the developing Slavic community chose the top of Łysa Góra as their central meeting place (rallies). A two-kilometre long horseshoe-shaped rampart, 3 m high and up to 15 m wide at its base, was built around it (the so-called “pagan bank”). The area around it served various functions, from the joyous (including the wanton Kupala Nights) to the most revered and ceremonial Forefathers’ Eve – the feast for the dead. On the eastern side, on the oldest rock outcrop in Europe (estimated age – 700 million years), a burial altar was situated. According to Slavic custom, the dead were sent “straight to heaven, to a god”. It is believed that the word “god” derives from the Proto-Slavic language. It meant the sun, the giver of light and warmth. His personification was Swarog. The social system of an ever-increasing population developed a so-called ancestral (tribal) democracy. This form of social organisation, combined with the “faith of nature”, has hugely succeeded in population and territory. Historians of antiquity sometimes use the term “Slavic element” to describe this phenomenon.

In the 11th century A.D., Łysa Góra ceased to play its function. The Christianisation of Europe by the Teutonic (German) Roman Emperors caused the collapse of the old system. The new type of governance was based on property and serfdom. The empowerment of the new order was “power by the will of God”. The hitherto philosophy of the equality of all life has contemporaneously been called paganism. The native faith, already by the monarchist rulers of Poland, was bloodily and ruthlessly fought against. Roman envoys took over the rule of the Łysa Góra. The new rulers adhered to the paradigm of “*Do thou subdue the earth*” – the opposite of the pagan idea. In the place of a pagan temple, mentioned by Jan Długosz in his chronicles: “*near a pagan temple was built at the mentioned Łysiec Castle*”, a Catholic temple was located. Thus, the Christianised Łysa Góra once again became one of the essential cult places in Poland. Polish kings, including Władysław Jagiełło, Władysław Jagiełło, Jan Olbracht, Zygmunt Stary and Queen Bona, Zygmunt August and Zygmunt III Waza, as well as King Jan Kazimierz, made pilgrimages here.

The history of Łysa Góra is inextricably bound with the history of countless generations of our ancestors, and the riches of the Łysa Góra region enabled the flourishing of the pre-Slavic and Slavic population. It still holds many fascinating mysteries. Are the mysterious underground chambers just the vestibule of a vast tunnel complex? Is the stone run the spoil of their construction? Did Łysiec Castle truly exist? Moreover, if it did exist, as the chronicles say, who was the builder, and when was it built? There are lots of questions...

Solving the riddles of the Łysogóry Mountains may lay the foundations for a new view of Polish history. Prof. Henryk Samsonowicz, in his lecture at Warsaw University in 2016, entitled “The origins of the Polish nation...?”

“There are fierce disputes among historians, who see the origins of the environment from which Polishness sprang, Poles appeared 1,000 years before Christ and those who believe that the beginnings of this process are only in the fourth or fifth century after Christ. 1,500 years difference and a significant difference in the view of the phenomenon”.

Winston Churchill once said – “*History is written by the victors*”. Let us remember the circumstances of the writing down and dissemination of our nation’s history living along the Vistula River.

One fact is already confirmed today: the history of life on land began 400 million years ago in Zachełmie near Kielce...

KRZYSZTOF ZAJĄC Pogański wal

KIELECKA SZKOŁA KRAJOBRAZU

> Stanisława Zacharko-Lagowska

KIELECKA SZKOŁA KRAJOBRAZU to, z jednej strony, charakterystyczny, nowatorski sposób fotografowania krajobrazu (nazwany tak przez Jana Sunderlanda w 1963 roku na I Biennale Krajobrazu Polskiego na określenie fotografii kieleckich artystów wyróżniających się jednorodną stylistyką), a z drugiej – grupa kieleckich fotografików, którzy wieloletnią, wspólną pracą tenże kanon stworzyli.

Zarówno styl, jak i grupa KSK (nieformalna), kształtowały się powoli przez lata wspólnej pracy, tak artystycznej, jak i społecznej – na rzecz promowania fotografii. Rokiem uznawanym za początek jej funkcjonowania jest rok 1955 – data założenia Oddziału Kieleckiego Polskiego Towarzystwa Fotograficznego. Na ogół uważa się, że podstawowy skład KSK to **Paweł Pierściński** (1938 – 2017), **Janusz Buczkowski** (1932), **Wacław Cislowski** (1924 – 1997), **Tadeusz Jakubik** (1925 – 2000), **Jerzy Kamoda** (1927 – 2005), **Jan Spatwan** (1921 – 2004). Często jednak nazwa „Kielecka Szkoła Krajobrazu” używana jest do określenia szerszego grona fotografików: tych, którzy brali udział w działaniach podstawowej grupy, lub młodszych, którzy dołączyli do niej później. Byli to między innymi: **Jan Siudowski** (1922 – 1982) – (indywidualista i prekursor fotografowania świątokrzyskich krajobrazów oraz pierwszy kielecki fotograf przyjęty do ZPAF), **Stanisław Sudnik** (1921 – 2017), **Stanisław Lipka** (1913 – 1993), **Franciszek Gładysz** (1903 – 1998), **Henryk Pieczul** (1941), **Jerzy Piątek** (1946), **Andrzej Pęczalski** (1947 – 2013), **Piotr Kaleta** (1945), **Jerzy Mąkowski** (1940).

Od początku niekwestionowanym liderem, organizatorem wszelkich działań i wystaw, autorem większości wstępów do katalogów oraz teoretykiem, który precyzyjnie sformułował wszystkie zasady artystyczne, warsztatowe i estetyczne fotografii KSK był **Paweł Pierściński**. On także, jako najaktywniejszy twórczo artysta i kurator większości wystaw, miał przemożny wpływ na ich ostateczny kształt. Szczegółowego podsumowania, zarówno dziejów KSK jak i właściwych jej estetyce środków wyrazu, dokonał w tekście „Kielecka Szkoła Krajobrazu, Kronika 1955 – 2002” (ten i inne, w autorskim wyborze, zostały przedrukowane w antologii tekstów Pawła Pierścińskiego z lat 1975 – 2004 pt. *Czas krajobrazu*).

Według niego nadrzędnym celem KSK miało być systematyczne i planowe utrwalanie określonego obszaru specyficznego kieleckiego krajobrazu, dokumentowanie jego form geologicznych i roślinnych, jego przemian w rytm pór roku i powolnych zmian wywołanych działalnością człowieka, a także pokazywanie i ujawnianie jego piękna, w myśl idei i zasad fotografii ojczyściej.

W efekcie prawie trzydziestoletniej działalności twórczej artyści Kieleckiej Szkoły Krajobrazu – i sam **Paweł Pierściński** – stworzyli jedyny w swoim rodzaju „portret Ziemi Kieleckiej”, rozpisany na tysiące ujęć fotograficznych.

Te najcenniejsze zostały zabezpieczone w Zbiorach Fotografii Biura Wystaw Artystycznych w Kielcach w formie zwartych tematycznych zestawów, formowanych autorsko głównie przez Pawła Pierścińskiego, takich jak: *Kieleckie Krajobrazy*, *Puszcza Jodłowa*, *Kielecka Szkoła Krajobrazu*, *Kielecczyzna przemysłowa, czy Małe Formy Krajobrazowe i Kielce – Włoszczowa* (P. Pierściński), wystaw retrospektywnych: *Jan Siudowski*, *Janusz Buczkowski* czy pojedynczych fotografii.

Obszerne zestawy fotografii artystów Kieleckiej Szkoły Krajobrazu – głównie Pawła Pierścińskiego – znajdują się także w kieleckich zbiorach Muzeum Wsi Kieleckiej i Muzeum Historii Kielc, jak również w innych kolekcjach polskich i zagranicznych, w tym licznych prywatnych.

THE KIELCE SCHOOL OF LANDSCAPE

> *Stanisława Zacharko-Lągowska*

THE KIELCE SCHOOL OF LANDSCAPE is, on the one hand, a distinctive, innovative way of photographing landscape (named as such by Jan Sunderland in 1963 at the 1st Polish Landscape Biennale to denote the photographs of Kielce artists distinguished by their homogeneous style) and, on the other hand, a group of Kielce photographers who, through many years of joint work, created that canon.

Both the style and the group of the Kielce School of Landscape (informal) were formed slowly over years of working together, both artistically and socially, to promote photography. The year 1955 is considered the beginning of its existence – the date of the foundation of the Kielce Branch of the Polish Photographic Society. The core composition of the Kielce School of Landscape is generally considered to include **Paweł Pierściński** (1938 – 2017), **Janusz Buczkowski** (1932), **Wacław Cislowski** (1924 – 1997), **Tadeusz Jakubik** (1925 – 2000), **Jerzy Kamoda** (1927 – 2005) and **Jan Spatwan** (1921 – 2004). However, the name: *Kielce School of Landscape* is often used to refer to a broader group of photographers: those who took part in the activities of the core group or younger ones who joined later. These included, among other things, the following individualists: **Jan Siudowski** (1922 – 1982) – a precursor of photographing the Świętokrzyskie landscapes, and the first photographer from Kielce admitted to the Association of Polish Art Photographers, **Stanisław Lipka** (1913 – 1993) and **Franciszek Gładysz** (1903 – 1998), as well as actively participating in its collective presentations: **Stanisław Sudnik** (1921 – 2017), **Henryk Pieczul** (1941), **Jerzy Piątek** (1946), **Andrzej Pęczalski** (1947 – 2013), **Piotr Kaleta** (1945) and **Jerzy Mąkowski** (1940).

From the very beginning, an unquestionable leader, organiser of all activities and exhibitions, author of most introductions to catalogues and theoretician, who precisely formulated all artistic, technical and aesthetic principles in photography of the Kielce School of Landscape, was Paweł Pierściński. He was also the most creatively active artist and curator of most exhibitions and had a predominant influence on their final shape. A detailed summary of both the history of the Kielce School of Landscape and its aesthetic means of expression is given in the text entitled *Kielecka Szkoła Krajobrazu, Kronika 1955 – 2002*. (this text and others, selected by the author, were reprinted in an anthology of Paweł Pierściński's texts from 1975 – 2004 entitled *Czas krajobrazu [The Landscape Time]*).

According to him, the primary aim of the Kielce School of Landscape was to systematically and systematically record a specific area of the Kielce landscape, documenting its geological and plant forms, its changes in the rhythm of the seasons and slow changes caused by human activity, as well as showing and revealing its beauty, in accordance with the idea and principles of native photography.

As a result of almost thirty years of creative activity, the Kielce School of Landscape artists – and Paweł Pierściński personally – have created a unique *portrait of the Land of Kielce*, written down in thousands of photographic takes.

The most valuable ones have been secured in the Photographic Collection of the Art Exhibitions Bureau in Kielce in the form of compact thematic sets, formed by the author mainly by Paweł Pierściński, such as: *Kieleckie Krajobrazy*, *Puszcza Jodłowa*, *Kielecka Szkoła Krajobrazu*, *Kielecczyzna przemysłowa*, individual presentations: *Małe Formy Krajobrazowe i Kielce – Włoszczowa* (P. Pierściński), retrospective exhibitions: *Jan Siudowski*, *Janusz Buczkowski*, or individual photographs.

Extensive sets of photographs by artists of the Kielce School of Landscape – mainly by Paweł Pierściński – are also to be found in the Kielce Village Museum and the Kielce History Museum collections, as well as in other Polish and foreign collections, including numerous private ones.

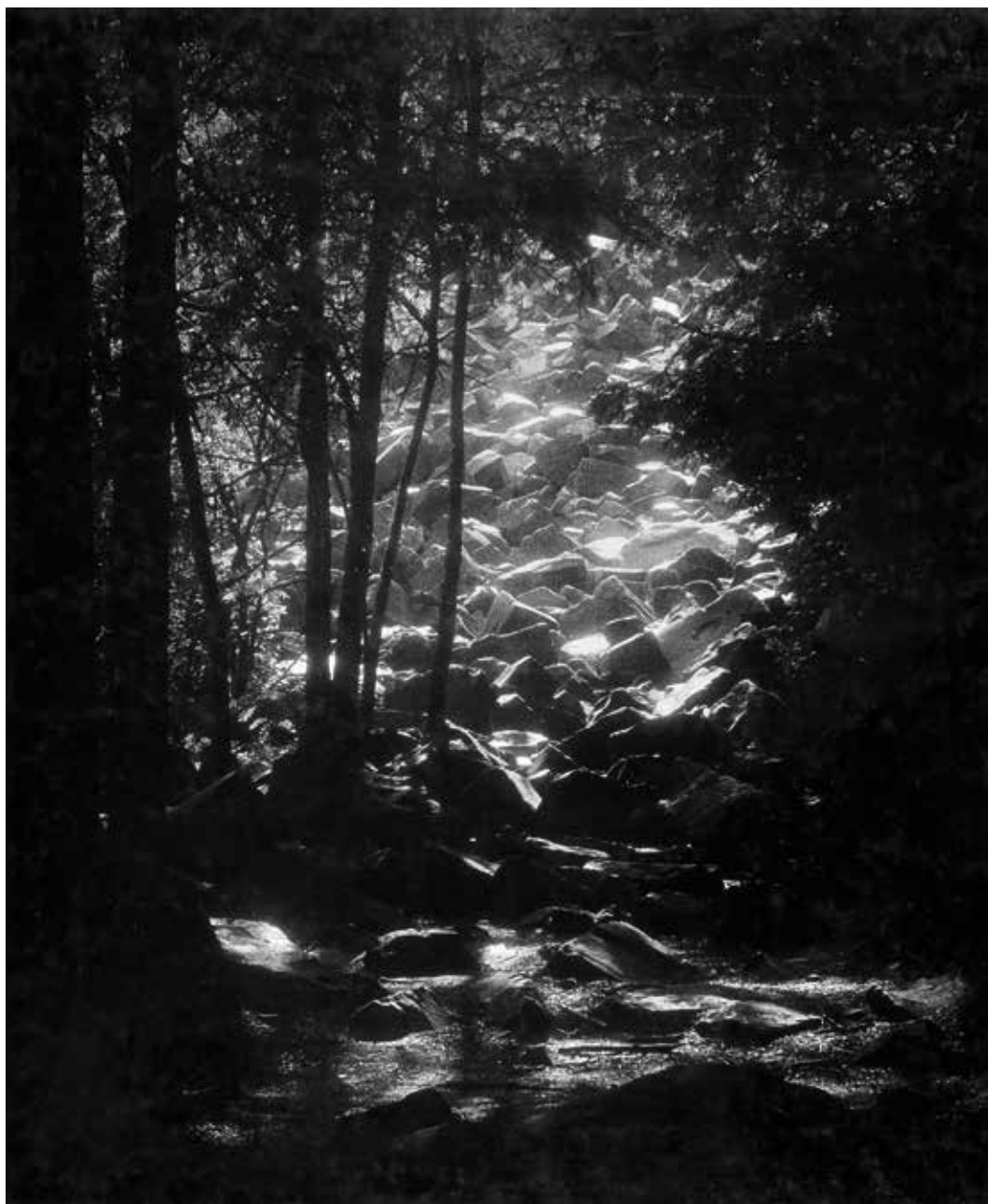

JAN SPAŁWAN Gołoborze, brom, 29,5 x 40 cm, BWA/Nr inw. 603

KRZYSZTOF ZAJĄC

ANDRZEJ ŁADA

KRZYSZTOF ZAJĄC

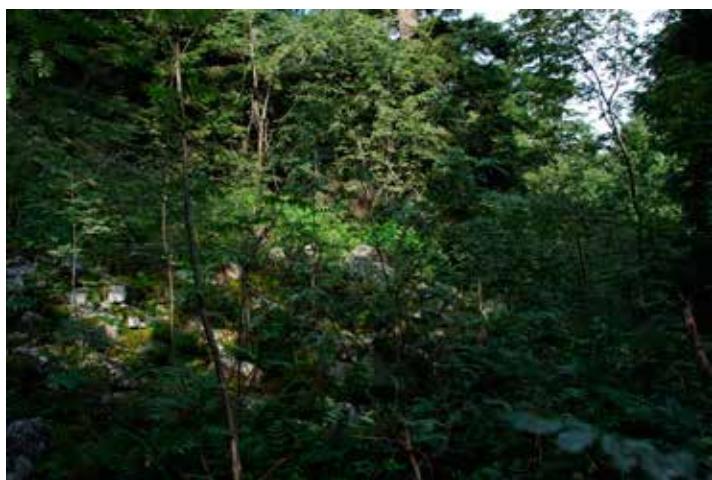

STANISŁAWA ZACHARKO-LAGOWSKA

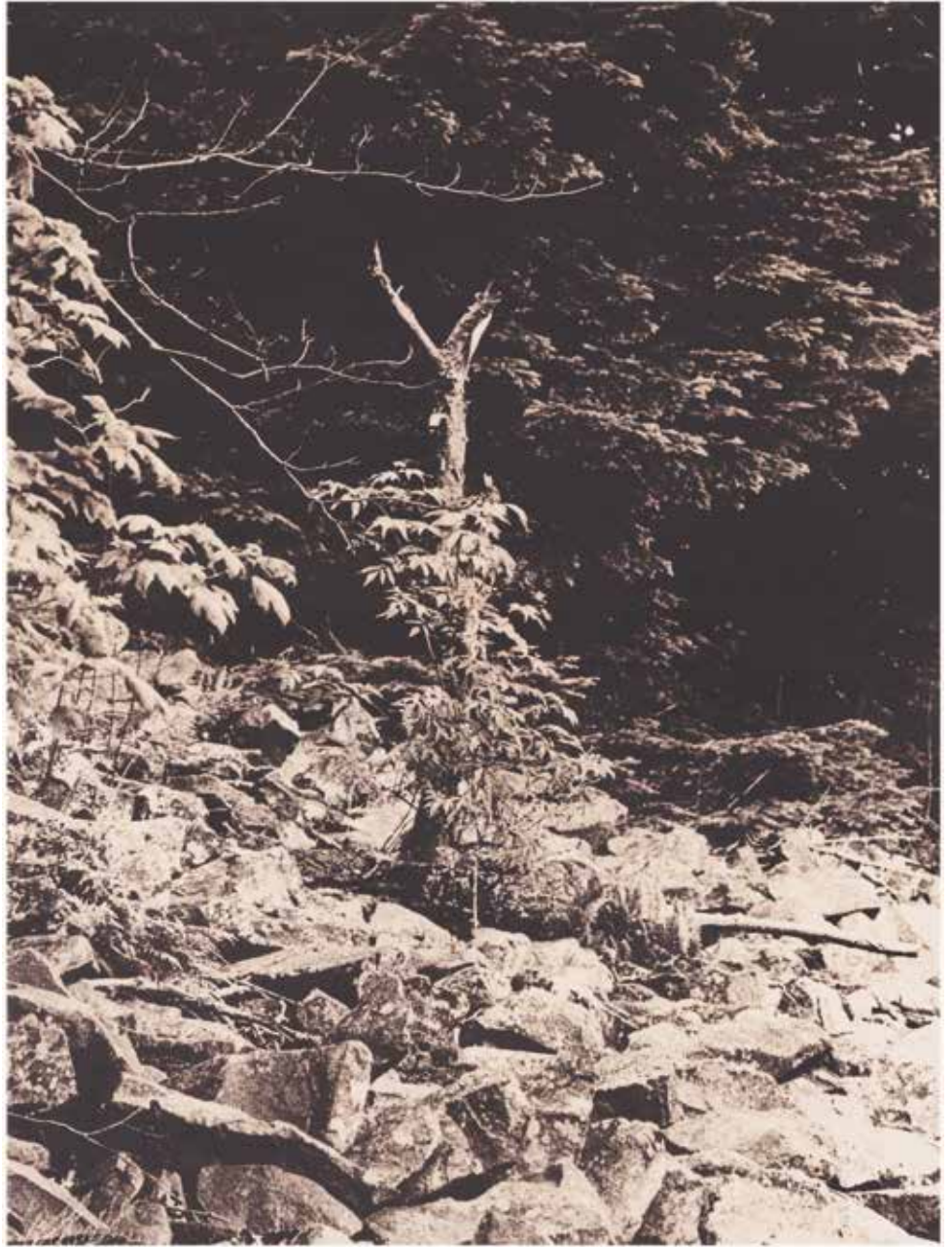

KRZYSZTOF ZAJĄC

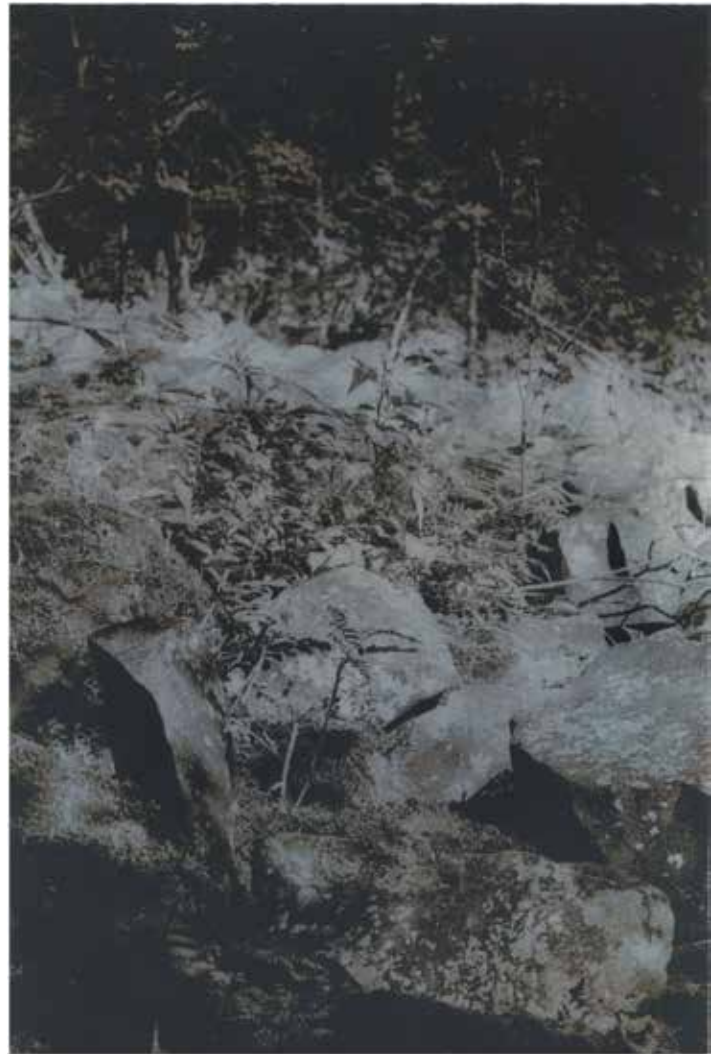

MALGORZATA SAJKIEWICZ-KRĘT Dwa światy, lit, 25,1 x 18,5 cm

MALGORZATA SAJKIEWICZ-KRET odbitka srebrowa

> ANDRZEJ ŁADA

Urodzony w 1953 r. w Ostrowcu Świętokrzyskim. Dyplomowany artysta fotografik, członek Związku Polskich Artystów Fotografików (nr leg. 639). Staż artystyczny od 1988 r. Założyciel i wieloletni kurator Galerii Fotografii Miejskiego Ośrodka Kultury w Ostrowcu Św., gdzie zorganizował ponad 240 wystaw, oraz w 2003 r. Fotoklubu Galeria MCK. Pomysłodawca Kolekcji Wydawniczej Fotografii Ostrowieckiej (16 wydawnictw do 2018 r.).

Autor 10 wydawnictw albumowych, kilkunastu wystaw indywidualnych i uczestnik licznych wystaw zbiorowych w kraju i za granicą, kurator 5 ogólnopolskich plenerów fotograficznych, w tym pleneru „Decentryzm – w poszukiwaniu nowej fotografii”. Laureat licznych nagród za fotografię, m.in. Świętokrzyskiej Nagrody Kultury 2011 i trzykrotnie Nagrody Prezydenta Miasta Ostrowiec Świętokrzyski. Nagrodzony medalem Zasłużony dla Kultury Polskiej oraz brązowym medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”.

> ANDRZEJ ŁADA

Born in 1953 in Ostrowiec Świętokrzyski. Certified photographer, member of the Association of Polish Art Photographers (card no. 639). Artist since 1988, founder and long-term curator of the Gallery of Photography of the Municipal Cultural Centre in Ostrowiec Świętokrzyski, where he organised over 240 exhibitions. In 2003, he founded Fotoklub Galeria MCK. Originator of the Ostrowiec Photography Publishing Collection (Kolekcja Wydawnicza Fotografii Ostrowieckiej) (16 publications issued by 2018).

Author of 10 album publications, a dozen or so individual exhibitions and participant of numerous collective exhibitions in Poland and abroad, curator of 5 all-Polish photographic plein-a-irs, including the plein-air entitled “Decentrism – in search of new photography”. Laureate of numerous awards for photography, including the Świętokrzyska Culture Award 2011 and the Award of the Mayor of Ostrowiec Świętokrzyski three times. Awarded with the medal “Merited for Polish Culture” and the bronze medal “Gloria Artis for Merit to Culture”.

> MAŁGORZATA SAJKIEWICZ-KRĘT

Urodzona w 1958 r. we Wrocławiu. Absolwentka Politechniki Wrocławskiej na Wydziale Informatyki i Zarządzania oraz Studium Sztuki Fotografii Akademii Anima Mundi w Oświęcimiu. Matka trojga dzieci. Obecnie mieszka, działa i tworzy w Kielcach. Uprawia fotografię analogową w technikach szlachetnych.

Swoje fotografie prezentowała na trzech wystawach indywidualnych i licznych zbiorowych, w tym pokonkursowych, oraz cyklicznych „Przeglądach fotografii w technikach szlachetnych i alternatywnych” w Katowicach. Inną formą jej artystycznego wyrazu są wiersze, które publikowała w almanachach poetyckich TPSP w Kielcach, jak również w czasopismach literackich „Radostowa” i „Teraz”. Współzałożycielka i Przewodnicząca Rady Fundacji im. Kieleckiej Szkoły Krajobrazu.

> MAŁGORZATA SAJKIEWICZ-KRĘT

Born in 1958 in Wrocław. A graduate of the Wrocław University of Technology, Faculty of Computer Science and Management, and the Art of Photography Studies at the Anima Mundi Academy in Oświęcim. Mother of three children. He currently lives, works and creates in Kielce. He cultivates analogue photography in noble techniques.

She presented her photographs at three individual exhibitions and numerous group exhibitions, including post-competition ones, as well as at the cyclical “Review of Photography in Noble and Alternative Techniques” in Katowice. Another form of her artistic expression is writing poems, which she has published in the poetry almanacs of the Society of Friends of Fine Arts in Kielce, as well as in the literary magazines “Radostowa” and “Teraz”.

Co-founder and the President of the Kielce School of Landscape Foundation Board.

> STANISŁAWA ZACHARKO-ŁAGOWSKA

Urodzona w 1958 r. w Przemyślu. Historyk sztuki (Uniwersytet Jagielloński), krytyk sztuki, artysta fotografik, od 2012 roku dyrektor BWA w Kielcach. Matka trzech synów. Autorka licznych tekstów o sztuce współczesnej, kuratorka wystaw i projektów artystycznych. Realizuje się twórczo: fotografuje, maluje, tworzy plenerowe przestrzenne formy rzeźbiarskie z wikliny.

Uczestniczka wielu plenerów artystycznych, konkursów i wystaw – w tym 13 wystaw indywidualnych fotografii – ostatnia 20.02.2020 w galerii Rajasthan Lalit Kala Akademi (Jaipur, Indie) oraz dwóch wystaw pastelów.

Laureatka ośmiu nagród i wyróżnień za fotografię, dwóch Nagród Prezydenta Miasta Kielce za twórczość i działalność artystyczną, Srebrnego Krzyża Zasługi oraz Brązowego Medalu „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. Należy do Związku Polskich Artystów Fotografików (członkini Rady Artystycznej ZPAF, nr leg. 921), Stowarzyszenia Historyków Sztuki (wiceprezes Kieleckiego Oddziału), Polskiego Związku Działkowców. Współzałożycielka Fundacji im. Kieleckiej Szkoły Krajobrazu.

> STANISŁAWA ZACHARKO-ŁAGOWSKA

Born in 1958 in Przemyśl. Art historian (Jagiellonian University), art critic, artist photographer, since 2012 director of Art Exhibition Bureau in Kielce. Mother of three sons. Author of numerous texts on contemporary art, curator of exhibitions and art projects.

She fulfils herself as an author: she takes photographs, paints, and creates outdoor spatial wicker sculptures. She participated in many plein-airs, competitions and exhibitions – including 13 solo exhibitions of photography – the last one held on 20/02/2020 in Rajasthan Lalit Kala Akademi gallery (Jaipur, India) and two exhibitions of pastels.

Winner of eight awards and distinctions for photography, two Awards of the President of the City of Kielce for creativity and artistic activity, Silver Cross of Merit and Bronze Medal “Gloria Artis for Merit to Culture”. She is a member of the Union of Polish Art Photographers (member of the Artistic Council of Association of Polish Art Photographers, card no. 921), the Association of Art Historians (vice-president of the Branch in Kielce), and the Polish Allotment Association. Co-founder of the Kielce School of Landscape Foundation.

> KRZYSZTOF ZAJĄC

Urodzony w 1962 roku w Kielcach. Mgr inż. budownictwa (Politechnika Świętokrzyska), artysta fotografik. Swoje prace eksponował na ponad 80 międzynarodowych salonach fotograficznych w 29 krajach, na 10 wystawach indywidualnych i kilkudziesięciu zbiorowych. W 2015 uhonorowany tytułem Excellence FIAP (Fédération Internationale de l'Art Photographique).

Laureat kilkudziesięciu konkursów fotograficznych, Interdyscyplinarnego Konkursu Plastyki Województwa Świętokrzyskiego PRZEDWIOŚNIE 38/2015, 39/2016 i 41/2018, Srebrny Medal XV MBK >S-AVE THE E-ART< 2012, Nagroda II stopnia XVI MBK DEFINICJA PRZESTRZENI / SPACE DEFINITION 2014. Laureat BZ WBK Press Foto 2015 i GRAND PRESS PHOTO 2015. W 2015 roku w eliminacjach krajowych został reprezentantem Polski na World Photographic CUP 2016 w czterech kategoriach. Laureat 12 edycji WKF NATIONAL GEOGRAPHIC. Współzałożyciel i Prezes Fundacji im. Kieleckiej Szkoły Krajobrazu.

> KRZYSZTOF ZAJĄC

Born in 1962 in Kielce. M.Sc. in Construction (Politechnika Świętokrzyska), artist photographer. He has exhibited his work at more than 80 international photo salons in 29 countries, at 10 solo exhibitions and dozens of group exhibitions. In 2015, he was awarded with the Excellence FIAP (Fédération Internationale de l'Art Photographique) title.

Laureate of several photographic competitions, Interdisciplinary Art Competition of the Świętokrzyskie Province PRZEDWIOŚNIE 38/2015, 39/2016 and 41/2018, Silver Medal XV MBK >S-AVE THE E-ART< 2012, Second Degree Award XVI MBK DEFINITION OF SPACE / SPACE DEFINITION 2014. Winner of BZ WBK Press Foto 2015 and GRAND PRESS PHOTO 2015. In 2015, he became the Polish representative at the World Photographic CUP 2016 in the national qualifiers in four categories. Winner of the 12th WKF NATIONAL GEOGRAPHIC edition. Co-founder and the President of the Kielce School of Landscape Foundation.

Fundacja
im. Kieleckiej Szkoły
Krajobrazu

Fundacja im. Kieleckiej Szkoły Krajobrazu
Prezes Zarządu: Krzysztof Zajęc
Przewodnicząca Rady Fundacji: Małgorzata Sajkiewicz-Kręc
ul. Kapitulna 2, 25-011 Kielce
kskfundacja@gmail.com | fundacjaimksk.pl

Biuro
Wystaw
Artystycznych
w Kielcach

Organizator pleneru i wystawy: Fundacja im. Kieleckiej Szkoły Krajobrazu
Biuro Wystaw Artystycznych w Kielcach
Kurator pleneru i opracowanie zdjęć do wystawy: Krzysztof Zajęc
Wystawa poplenerowa: Konteksty: GOŁOBORZE 2020/2021
Galeria Dolna BWA w Kielcach 5 listopada – 3 grudnia 2021

Dofinansowanie: Urząd Miasta Kielce w ramach otwartego konkursu
ofert – na realizację zadań z zakresu Kultury, Sztuki, Ochrony Dóbr Kultury
i Dziedzictwa Narodowego.

Katalog wystawy: Konteksty: GOŁOBORZE 2020/2021
Kurator wystawy: Stanisława Zacharko-Łagowska
Teksty: Stanisława Zacharko-Łagowska, Krzysztof Zajęc
Tekst promocyjny: Iwona Sabat, Stanisława Zacharko-Łagowska
Tłumaczenia: Maciej Jęcziński
Redakcja i korekta: Stanisława Zacharko-Łagowska, Krzysztof Zajęc
Projekt graficzny / DTP / redakcja techniczna: Monika Cybulska

Copyright © by Fundacja im. Kieleckiej Szkoły Krajobrazu
Wydawnictwo: Biuro Wystaw Artystycznych w Kielcach
ul. Kapitulna 2, 25-011 Kielce | www.bwakielce.art.pl

DRUK: Unidruk

Artyści fotograficy składają podziękowania
Świętokrzyskiemu Parkowi Narodowemu | www.swietokrzyskipn.org.pl

ISBN 978-83-959770-8-4

9 788395 977084

